

להיכן הלכו לאחר שניצלו מכבשן האש, שהרי אינם מוזכרים
יותר בפסוקים כלל. **אמר רב**, **ענין** [הרע] **מתו** – שתמחו כולם על
הצלתם מהאש, והיו מסתכלים בהם, ונתנו בהם עין הרע ומתו
מתמחה. ו**שמואל אמר**, **ברוך טבעו** – שרקקו אומות העולם על
ישראל בדרך בזיון, על כך שאף שיש להם אלוה שיכול להצילם
מכבשן האש השתחוו לצלם, ובאותו רוק טבעו חנניה מישאל
ועזריה. **רב** **יוחנן אמר**, **עלו לארץ ישראל**, **ונשאו נשים**, והולידו
בנים ובנות.
הגמרא מביאה מחלוקת תנאים במה שנחלקו האמוראים: **בתנאי**
– נחלקו תנאים בנידון זה, **רב אליעזר אמר**, **ענין** [הרע] **מתו**, **רב**
יהושע אמר **ברוך טבעו**. והכמים **אומרים** **עלו לארץ ישראל** **ונשאו**
נשים והולידו **בנים ובנות**, **שנאמר** (זכריה ג ח) **שמלאך ה' אמר**
ליהושע הכהן הגדול, **שמע נא יהושע הכהן הגדול אתה ועמך**
היושבים לפניך **כי אנשי מופת תהו**, **איוו הם אנשים שנעשה להן**
מופת, **היו אמר זה חנניה מישאל ועזריה**, משמע מכך שעלו לארץ
ישראל וישבו אצל יהושע הכהן הגדול.
הגמרא מבארת היכן היה דניאל בזמן מעשה זה. שואלת הגמרא:
ודניאל להיכן אול – להיכן הלך דניאל באותו זמן שהושלכו חנניה
מישאל ועזריה לכבשן האש, שהרי בדאי לא היה שם, שאילו
היה שם בדאי לא היה משתחוה אלא מוסר נפשו כחנניה מישאל
ועזריה. משיבה הגמרא: **אמר רב**, **דניאל הלך למיכא נהרא דבא**
במסרגא – לחפור להוציא נהר גדול בעיר טבריה. ו**שמואל אמר**,
שלחו נבוכדנצר **לאחיו** **הרואה** **דאספסתא** – להביא זרע של
אספסת, שהוא מין עשב למאכל בדומה. **רב** **יוחנן אמר**, **לאחיו**
חורדי דאלכסנדריא של מצרים – להביא חזירים מהעיר אלכסנדריה
שבמצרים, ששם החזירים גדולים ביותר, כדי לגדל מהם ולדות
בבבל.
מקשה הגמרא על רבי יוחנן: **איני** – האם ניתן לומר כן, שהביא
דניאל חזירים ממצרים כדי לגדל מהם ולדות, (והתנאי) [והתנן]
במשנה (בבבית כה) **הודים הרואה** **דאספסתא** **אמר**, **לחבמים שאמרו שבהמה**
שניטל בית הרחם שלה היא טריפה, **והרי אין פרה וחוהיה יוצאה**
מאלכסנדריא של מצרים שאין חותכין האם [בית הרחם] **שלה קודם**
שתצא מאלכסנדריה, **בשביל שלא תלך**, כדי שלא יהיו חזירים אלו
מוציים במקומות אחרים אלא רק במצרים, ואף על פי כן בהמות
אלו חיות, ומוכח שאין זו טריפה. ועל כל פנים מבואר שהמצריים
מקפידים שלא יוציאו את החזירים מארצם באופן שיכולו ללדת,
ואיך הוציאם דניאל כדי לגדל מהם ולדות. מתרצת הגמרא: **וזכרי**
אייתי בלא דעתיהו – דניאל הביא חזירים קטנים, ולא העלו
המצריים בדעתם שהוא מוציאם כדי לגדל מהם ולדות, אלא
סברו שהוא מוציאם לאכילה, והניחו לו להוציאם ללא חיתוך
האם.
הגמרא מביאה ברייתא בענין זה של מעשי דניאל באותו זמן: **תנו**
רבנן, **שלישה היו באותה עצה**, שלא יהיה דניאל בבבל בשעה
שהושלכו חנניה מישאל ועזריה לאש, והם הקדוש ברוך הוא,
ודניאל, ו**נבוכדנצר**. הקדוש ברוך הוא **אמר**, **ניזיל דניאל מהבא** –
ילך דניאל מבאן, כדי דלא לימרו בזכותה **איתנצול** – שלא יאמרו
אומות העולם שחנניה מישאל ועזריה ניצלו בזכותו, שהיה
מפורסם וגדול ביותר, אלא ידעו שניצלו רק בזכות הקדוש ברוך
הוא. **ודניאל אמר**, **איזיל מהבא** – אלך מבאן, דלא ליכנים בי – שלא
יתקיים בי הפסוק (דברים יב) **פסילי אליהם תשופון באש**, כלומר,
חשש דניאל שאם לא ישתחוה לצלם וישליכו נבוכדנצר לכבשן
האש, לא יציל מהאש, כיון שנבוכדנצר עשה את דניאל אלוה
ועבודה זרה, וחשש דניאל שיתקיים בו הפסוק **פסילי אלוהיהם**
תשרפו באש. ו**נבוכדנצר אמר**, **ניזיל דניאל מהבא**, שאם לא
ישתחוה אצטרך להשליכו לכבשן האש, ואיני רוצה בכך, כדי דלא
לימרו – שלא יאמרו האנשים שנבוכדנצר קליה **לאליהם בנזירא** –
שרף את אלוהיו באש, שהרי דניאל היה כאלוה בעיניו.
מבררת הגמרא: **ומניין דסגיד ליה** – ומהיכן נלמד שהיה נבוכדנצר

גדולים צדיקים יותר ממלאכי השרת, **שנאמר** (דניאל ג כה) **לאחר**
שהושלכו חנניה מישאל ועזריה בתוך הכבשן, **הסתכל נבוכדנצר**
לכבשן, **ענה ואמר** **נבוכדנצר** **ליועציו**, **הא אלא חיו גופרין ארבעה**
שריו מהלכין בגו נורא – הרי אני רואה ארבעה אנשים מותרים
[ושאינם קשורים בחבלים] מהלכים בתוך האש, **והכל לא אתי בהון**
– ואין בהם שום חבלה, **והיה די רביעאה דמה לבר אליהן** –
ודמותו של הרביעי מביניהם דומה לתואר פני מלאך, וזהו המלאך
גבריאל שנשלח להצילם (פסחים קיח), הרי שכיה את המלאך
'רביעי' מביניהם, לפי ששלשת הצדיקים קדמו לו והלכו לפניו,
והוא הרביעי שהלך מאחריהם.
הגמרא מספרת מה אירע לאחר שניצלו שלשת הצדיקים מכבשן
האש: **אמר רבי תנחום בר חנילאי**, **בשעה שיצאו חנניה מישאל**
ועזריה מכבשן האש, **באו כל אומות העולם וספחו** – והיכו
לשונאיהן של ישראל [לישראל] ונטק לשון סגי נהורן שהשתחוו
לצלם על פניהם, **ואמרו להם**, **יש לכם אלוה כזה**, שיכול להציל
אתכם מכבשן האש, **ואתם מושתיחים לצלם**, שהרי רק חנניה
מישאל ועזריה לא השתחוו, ושאר ישראל השתחוו. **מיד פתחו**
ישראל ואמרו את הפסוק הכתוב בדניאל (ט ו) **לך ה' הצדקה ולנו**
בושת הפנים ביום תהו, ויכיום הוה: היינו יום זה שיצאו בו מכבשן
האש, ואמרו להם אומות העולם כך.
מביאה הגמרא דרשה בענין זה: **אמר רבי שמואל בר נחמני**, **אמר**
רבי יוחנן, **מאי דכתיב** – מה פירוש הפסוק (שיר השירים ט ו) **אמרת**
אעלה ברוך אותה בסנסניו, כך הוא פירושו, **אמרת** **אעלה**
במקור, **אין כל ישראל**, שנמשלו לתמר, ורצה הקדוש ברוך הוא
שכל התמר יהיה שלו, כלומר שיהיו בישראל הרבה צדיקים,
ויתעלה ויתקדש שמו בעולם על ידם, **ועקשיו לא עלה ביד** **אלא**
סנסן – ענף אחר, של חנניה מישאל ועזריה, שלא השתחוו לצלם,
ואילו שאר ישראל השתחוו.
דרשה נוספת בענין זה: **אמר רבי יוחנן**, **מאי דכתיב** (זכריה א ח) **ראיתי**
הליכה ומה איה רוכב על סוס אדום, **והוא עומד בין ההרדים אשר**
במצולה [וגו'] **ואחריה סוסים אדמים שרקים ולבנים**. **מאי** **ראיתי**
הליכה, אמר הנביא, ראיתי שביקש הקדוש ברוך הוא להפוך את
כל העולם פולו ללילה, כלומר להחריב את העולם מחמת
שהשתחוו לצלם, שראיתי במראה הנבואה **והנה איש רוכב**, אין
איש האמור כאן **אלא הקדוש ברוך הוא**, **שנאמר** (שמות ט ו) **ה' איש**
מלחמה ה' שמו, **על סוס אדום**, **שביקש הקדוש ברוך הוא להפוך**
את העולם פולו ליום, **כיון שנסתכל חנניה מישאל ועזריה שלא**
השתחוו לצלם, **נתקדשה דעתו** [וכן כעסו], **שנאמר** **והוא עומד בין**
ההרדים אשר במצולה, כלומר הקדוש ברוך הוא העמיד עצמו
מלהחריב את העולם בזכות ההרדים שבמצולה, ואין 'הרדים'
האמורים כאן **אלא צדיקים**, **שנאמר** (אסתר ב ו) **על מרדכי ויהי אומן**
את הרסה – שהיה מגדל בביתו את אסתר, ואף ששמה היה
'אסתר' היא מכונה 'הרסה' על שם צדקותה, ואין 'מצולה' **אלא**
ארץ כנען, **שנאמר** (שעיה מד כו) **בנבואת ישעיה על בנין בית שני**,
שאמר הקדוש ברוך הוא שיקים את דבר נביאו **האומר** **לצולה**
חרי ונהרותיך אוכיש – שאמר על בבל, הנמצאת ב'מצולה'
[בבקעה], שתתייבש, כלומר שתחרב ולא יאר בה דבר טוב.
ואם כן 'ההרדים אשר במצולה' הם הצדיקים שבבבל, והם חנניה
מישאל ועזריה. ועל זה נאמר סיום הפסוק **ואחריה סוסים אדמים**
שרקים ולבנים, **מיד מלאים רוגו** – הסוסים האדומים
המרמזים על כעס נעשים שרוקים – צבועים, ואחר כך אותם שהיו
אדומים והפכו לשרוקים נעשו לבנים לגמרי, שזהו רמז שנח כעסו
של הקדוש ברוך הוא כשהסתכל בצדיקים.
אמר רב פפא, **שמע מינה** – מוכח מהמבואר כאן שסוס אדום הוא
סימן קללה, **דסוסא חורא מעלי חלקא** – שראיית סוס לבן בחלום
היא סימן טוב.
הגמרא מבארת מה היה טופס של חנניה מישאל ועזריה. מבררת
הגמרא: **ורבנן** – חנניה מישאל ועזריה, **להיבא** (אוול) [אויל] –

עובד לדניאל כאלוה. מבארת הגמרא: דְּתָנִים לאחר שדניאל פתר
לנבוכדנצר את חלומו, שכל חכמיו לא הצליחו לפותרו (דניאל ב מז)
'בִּאֲדֹנָי מֶלֶךְ נְבוּכַדְנֶצַּר נָפַל עַל אַנְפּוּהוּ – אז המלך נבוכדנצר נפל
על פניו, וּלְדָנִיאל כִּסֵּיד וְגו' ומנחה וְנִתְחַחן אָמַר לְנִסְכָּה לָהּ –
והשתחוה לדניאל, ורצה להקריב לפניו מנחה ולנסך לפניו יין, כיון
שחשבו לאלוה.

הגמרא מביאה את המעשה בנביאי השקר שהשליכם נבוכדנצר
לכבשן האש: נאמר בנביא (ירמיה כט כא-כג), 'כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֵל אֲחָאָב בֶּן קֹלֵהָ וְאֵל צִדְקִיָּה בֶּן מַעֲשֵׂיָה הַנִּבְיָאִים לָכֵם
בְּשֵׁמִי לִשְׁקֹר וְגו' הִנֵּי נָתַן אֲתֶם בְּיַד נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל וְהִכֶּם
לְעֵינֵיכֶם, וְכִתְיֹב בַּפִּסּוֹק שֶׁאֲחֵרֵי 'לְוֹקָה מִמֶּה קָלָלָה לְכָל גִּלּוֹת
יְהוּדָה אֲשֶׁר בָּבֶל לְאֹמֶר יִשְׁמֹךְ ה' בְּצִדְקָתוֹ וּבְאֲחָאָב אֲשֶׁר קָלַם מֶלֶךְ
בָּבֶל בָּאשׁ'. דורשת הגמרא את לשון הפסוק, 'אֲשֶׁר שָׂרְפָם' לֹא
נֶאֱמַר, 'אֲשֶׁר קָלַם', ומה באה אלה לשון זו ללמדנו, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן
מִשּׁוּם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחֵי, מְלִמֵּד שֶׁשְּׂשָׁעַן בְּקָלִיּוֹת – שבלים
ששורפים אותם מעט באש מבחוץ.

הגמרא מבארת מדוע שרפם נבוכדנצר באש: נאמר בפסוק (שם כט
כג) שֶׁעוֹנֶשֶׁם הִיּהוּ 'עֵץ אֲשֶׁר עָשׂוּ נִבְלָה בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּנָּאֲפוּ אֶת נְשֵׁי
רַעִיָּהֶם'. מבררת הגמרא: מֵאָּ עָבֹד – מה עשו נביאי שקר אלו.
משיבה הגמרא: אוֹלוֹ לִנְבִי בְּרִיתֶיהָ וְדִבּוּכֶנָּצַר – הלכו כל אחד בפני
עצמו לבתו של נבוכדנצר, אֲחָאָב אָמַר לָהּ, 'כֹּה אָמַר ה', הַשְׁמִיעִי
אֵל צִדְקִיָּה' – הִתְרַצִּי לִשְׁמֹעַ עִם צִדְקִיָּה, וְצִדְקִיָּה אָמַר לָהּ, כֹּה אָמַר
ה', הַשְׁמִיעִי אֵל אֲחָאָב. אוֹלָה – הלכה בתו של נבוכדנצר וְאָמְרָה
לִיה לְאִבּוֹת – אמרה לאביה, נבוכדנצר, שָׂכַר אֲמָרוֹ לַה שֶׁנִּי
הַנְּבִיאִים. אָמַר לָהּ, אֱלֹהֵיהֶם שָׁל אֵלֹ – של ישראל, שׁוֹנֵא וּמָה הוּא,
וּלְכֹן לֹא מִסְתַּבֵּר שֶׁהֵם אוֹמְרִים אֲמֵת, אֵלָּא כִּי אֲתוֹ לִנְבִי שֶׁדִּרְבְּנָהּ
לִנְבִיא – כשיבואו אליך שוב, שלחי אותם אלי. כִּי אֲתוֹ לִנְבִיא
שֶׁדִּרְבְּנָהּ לִנְבִי אֲבוֹת – כשבאו אליה שוב, שלחה אותם לאביה,
אָמַר לָהּ נבוכדנצר, מֵאֵן אָמַר לָכֹן – מי אמר לכם לומר כן לבתי.
אָמְרוּ לוֹ שֶׁנִּהְיָה, הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא. שאל אותם נבוכדנצר, וְהָא
הִנֵּה מִיִּשְׁאֵל וְעוֹרֵיהָ, שְׁאֵלָתֵיהֶן? – שאלתי אותם אם מותר לעשות
כן, וְאָמְרוּ לוֹ שֶׁהָדָר אָמַר לִיה אֲחָאָב וְצִדְקִיָּה, אֲנִי נָמִי נְבִיאִי
בְּקוֹתֵיהֶן – גם אנו נביאים כמותם, ואף שֶׁלִּדְרִיָּה לֹא אָמַר לָהּ –
לָהֶם לֹא נֶאֱמַר בִּנְבוּאָה לַעֲשׂוֹת כֵּן, וּלְכֹן אֲמָרוּ לָךְ שֶׁהָדָר אֲסוּר,
לִדְרֹךְ אָמַר לוֹ – לנו הוא ציוה לעשות כן.

אָמַר לָהּ נבוכדנצר לאחאב וצדקיה, אֲנִי בְּעֵינִי דַּאֲבִידְקִינְכוּ כִּי
הִיבִי דְבִקְדָּתֵיהֶן – רצוני לבודקכם, כמו שבדקתי לַחֲנִינָה מִיִּשְׁאֵל
וְעוֹרֵיהָ, שֶׁהִשְׁלַכְתִּים לִכְבֶּשֶׁן הָאֵשׁ וַיִּצְאוּ חַיִּים. אָמְרוּ לִיה אֲחָאָב
וְצִדְקִיָּה, אֵינִן תִּלְתָּא הוּו, וְאֵנָּן תִּרְיָן – הם היו שלשה יחד וזכותם
מרובה, וּלְכֹן נִיצַל מִהָאֵשׁ, ואילו אחאב רק שנים, ואֵינִנו שְׁתוּחִים
שֶׁנִּנְצַל. אָמַר לָהּ נבוכדנצר, בְּקֹרֵי לָכֹן מֵאֵן דְּקַעֲרִית בְּתִרְיֹו –
בחרו לכם מי שאתם רוצים שיהיה איכותם, ויחד תהיו שלשה,
ואשליך את כולכם לכבשן האש. אָמְרוּ אֲחָאָב וְצִדְקִיָּה
לנבוכדנצר, אֲנוּ בּוֹחֲרִים בַּיהוָֹשֻׁעַ בְּהֵן גְּדוֹל שִׁיחִיה עֲמָנוּ, וְהִטַּעַם
שִׁבְחָרוּ בּוּ, כִּיּוֹן דְּבִקְרִי – הם חשבו, לִיְהִי יְהוָֹשֻׁעַ דְּנִפְיֵשׁ וְזִכְרִיהָ
וּמִנְּנָא עָלָן – יבוא יהושע כהן גדול, שזכותו גדולה, והיא תגן עלינו
שלא נִשְׂרָף. אֲתַחֲיוּהוּ – הורידו את יהושע מארץ ישראל לבבל,
וְשִׁדְרִיָּהּ – והשליכו את שלשתם לכבשן האש, אֵינִיהוּ אִיקְלוּ – הם,

אֲחָאָב וְצִדְקִיָּה, נִשְׂרָפוּ בָאֵשׁ, ואילו יְהוָֹשֻׁעַ בְּהֵן גְּדוֹל נִשְׁאָר חַי, וְרַק
אֲחִירֵיכִי מֵאִינִי – נִשְׂרָפוּ בַּגְּדֵי מַעֲט, שְׁנֵאֲמַר (זכריה ג א) 'וְיֹאמְרוּ אֵת
יְהוָֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל עוֹמֵד לִפְנֵי מֶלֶךְ ה' וְגו' וְהִשְׁטָן עֲמֵד עַל יְמִינוֹ
לְשֹׁטְנוֹ, וְכִתְיֹב 'וְיֹאמַר ה' אֵל הַשָּׁטָן יָנֻעַ ה' בְּךָ וְגו' הִשְׁטָן וְיָנֻעַ ה'
בְּךָ הַבְּחֵר בִּירוּשָׁלַם הַלּוֹא זֶה אֹדֵד מִצַּל מָאֵשׁ, וְאֹדֵד הוּא עֵץ
שֶׁנִּשְׂרָף מַעֲט בָאֵשׁ, וַיֵּשׁ לְלִמּוּד מַלְשׁוֹן זֶה שְׁגַם יְהוָֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל
נִשְׂרָף בַּגְּדֵי בָאֵשׁ.

אָמַר לִיה נבוכדנצר ליהושע הכהן הגדול, וְעֵינֵיךָ דְּצִדְקִיָּה אֵת –
יודע אני שאתה צדיק, וּלְכֹן נִיצַלְתָּ מִהָאֵשׁ, אֵלָּא מֵאִי מַעֲטָא אֲהֵנִי
בְּךָ שׁוֹרְפָא נִירָא – מה הטעם שהועילה ושלטה בך האש מעט
לשרוף את בגדיך, ואילו חֲנִינָה מִיִּשְׁאֵל וְעוֹרֵיהָ, לֹא אֲהֵנִי בְּהוּ כָּלָל
– לא שלטה בהם האש כלל. אָמַר לִיה יְהוָֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל בִּדְרֹךְ
דְּחִיָּה, אֵינִיהוּ תִלְתָּא הוּו, וְאֵנָּא חֵד – הם היו שלשה צדיקים, וזכותם
היתה מרובה, אבל אני הייתי הצדיק היחיד בתוך הכבשן, והשנים
האחרים עֲשִׂימֵי הוּו רַשְׁעִים.

אָמַר לִיה נבוכדנצר, וְהָא אֲבִרְהָם יָחִיד הָהוּ – והרי אברהם אבינו
היה יחיד כשנזרק לכבשן האש, ואף על פי כן ניצל. הַשִּׁיב לוֹ
יְהוָֹשֻׁעַ, הָתָם לֹא הוּו רַשְׁעִים בְּתִרְיָה – שם, אצל אברהם אבינו, לא
היו רשעים יחד עמו, וְלֹא אֲחִירֵיכִי רְשׁוּתָא לְנוּרָא – ולא ניתנה
רשות לאש לשרוף כלל, אֲבָל הָכָא – כאן, הוּו רַשְׁעִים בְּתִרְיָה
וְאֲחִירֵיכִי רְשׁוּתָא לְנוּרָא – היו עימי אחאב וצדקיה הרשעים, וניתנה
רשות לאש לשרוף, וּלְכֹן הִיּא שְׁלֹטָה גַם קֶצֶת בַּבְּגָדִי. וְהִינֵנו דְּאָמְרִי
אֵינִי – זהו מה שרגילים בני אדם לומר, תִּרְיָ אוֹדֵי רַבִּישִׁי וְחֵד
רַבִּישִׁי – אם תכניס לאש שני גזירי עצים יבשים ואחד רטוב, אוֹקְרֵן
רַבִּישִׁי לְרַבִּיבָא – ישרפו העצים היבשים אף את העץ הרטוב, אָף
שאם היית מכניסו לבדו לא היה נשרף. וְכֵן כָּאן, עַל יְדֵי שֶׁנִּשְׂרָפוּ
הַרְשָׁעִים, שְׁלֹטָה הָאֵשׁ אָף בַּצִּדִּיק, אָף שאם היה לבדו לא היה
נשרף כלל.

שואלת הגמרא: הרי מה שהשיב יהושע לנבוכדנצר היה בדרך
דְּחִיָּה בִּלְבַד, וּמֵאִי מַעֲטָא אֵינֵנִשׁ – מדוע באמת נענש יהושע הכהן
הגדול ששלטה האש בבגדיו, משיבה הגמרא: אָמַר רַב פֶּסָא, כִּיּוֹן
שְׁהִיּוּ בְּנֵי נִשְׂאִין נְשִׁים שְׂאִינִן הַגְּנוּת לַבְּהוֹנָה, וְלֹא מִיַּחַה בְּהוֹן.
מזכירה זאת הגמרא, שְׁנֵאֲמַר (שם ג א) 'וְיְהוָֹשֻׁעַ הָיָה לְכֹזֵשׁ בְּגִדִּים
צוּאִים' – מלוכלכים, וקשה, וְכִי דִרְבּוֹ שֶׁל יְהוָֹשֻׁעַ לְכֹזֵשׁ בְּגִדִּים
צוּאִים, אֵלָּא מְלִמֵּד שְׁהִיּוּ בְּנֵי נִשְׂאִים נְשִׁים שְׂאִינִן הַגְּנוּת לַבְּהוֹנָה,
כִּפִּי שֶׁנֶּאֱמַר בַּסֵּפֶר עוֹרָא (י יח) 'וַיִּמְצָא מִבְּגֵי הַכֹּהֲנִים אֲשֶׁר הִשִּׁיבוּ
נְשִׁים נְכָרִיּוֹת מִבְּגֵי יִשְׂרָאֵל, וְיְהוָֹשֻׁעַ לֹא מִיַּחַה בְּהוֹן וְרַבִּינוּ,
בֶּר קִפְרָא דּוֹרֵשׁ פִּסּוֹק בּו נִרְמֹז לְרוֹת הַמֹּאבִיָּה שְׁעִתִּיזִים לִצְאָת
מִמֶּנָּה דְּנִיָּאל חֲנִינָה מִיִּשְׁאֵל וְעוֹרֵיהָ: אֵמַר רַבִּי תַנְחֻם, דְּרַשׁ בֶּר
קִפְרָא בְּעִיר צִיפּוּר, מֵאִי דְּתָנִים – מה פירושו הפסוק, שסיפרה רות
הַמֹּאבִיָּה לְעַמִּי חֲתוּמָה כְּשֶׁחֲזָרָה מִלְּלוֹט שְׁעוּרִים בִּשְׂדֶּה, אֵת
מִה שֶׁעָשָׂה עִמָּה בּוֹעֵז (רות ז י) 'וְתֹאמַר שֵׁשׁ הַשְּׁעָרִים הָאֵלֶּה נָתַן לִי
וְבוֹעֵז' כִּי אָמַר אֵלֵי אֵל תְּבוּאֵי רִיקָם אֵל הַמּוֹתֵר, מֵאִי שֵׁשׁ
הַשְּׁעוּרִים, אֵלֵימָא – אם נאמר שהכוונה שנתן לה שֵׁשׁ גִּרְעִינִי
שְׁעוּרִים מִמֶּשׁ, אֵם כֵּן קִשָּׁה, וְכִי דִרְבּוֹ שֶׁל בּוֹעֵז לִיתֵּן מִתְּנֶה מוֹעֵטָה
כּוֹז שֶׁל שֵׁשׁ גִּרְעִינִי שְׁעוּרִים, וְהִרִי שִׁנּוּי (פאה פ"ח מ"ה) שֶׁאֵין נוֹתֵנִים
לַעֲנִי בְּגוֹרֵן פָּחוֹת מִחֲצִי קֶב שְׁעוּרִים.

אגב הזכרת דברי רבא מביאה הגמרא מעשה בענין זה: **בר פוזיא**,
מלך בעיר ביתר **תרתי** **שני** **ופלגא** – שנתיים ומחצה, אחרי מלכות
הורדוס, ואמר **להו לרנן**, **אנא משיח** – ואמר לחכמים אני הוא
מלך המשיח. אמרו ליה החכמים, **במשיח בתיב** **דמורח ודאין** –
במשיח נאמר שיכול הוא לדון ולדעת מיהו החייב על פי הריח,
כמבואר בדברי רבא, **נחוי אנן אי מורח ודאין** – נראה אנחנו אם
אכן אתה מריח ודן. **כיון דחזיוהו דלא מורח ודאין** – כיון שראו
שאינו יכול לדון על פי הריח, **קמלוהו** – הרגוהו החכמים, כדן
נביא שקר.
הגמרא מביאה את ארבעת צאצאי רות המואביה הנוספים
שהתברכו בשש ברכות: **דניאל**, **חנניה**, **מישאל** ו**עזריה**, אף הם היו
מצאצאיה של רות, וגם הם התברכו בשש ברכות, **דכתיב בהו** –
שנאמר בהם **(דניאל א טו יח)**, **יאמר המלך לאשפנז רב סריסיו להביא**
מבני ישראל ומנזרע המלוכה ומן הפרתמים, **ילדים אשר אין בהם**
כח מאוס ומידי מראה ומשפילים בכל חכמה ויודעי דעת ומביני מדע
ואשר כח בהם לעמוד בהיכל המלך וללמדם ספר ולשון פשדים, ויהי
בהם מבני יהודה **דניאל** **חנניה** **מישאל** ו**עזריה**, ונאמרו בזה שש
מעלות, אין בהם כל מום, טובי מראה, משכילים בכל חכמה, יודעי
דעת, מבניי מדע, אשר כח בהם **(לעמוד בהיכל המלך וללמוד**
ספר ולשון כשדים).
מבררת הגמרא: **מאי** – מה פירוש הפסוק **אשר אין בהם כל מום**,
מה בא למעט הלשון 'כל מום'. משיבה הגמרא: **אמר רבי חמא (בר**
הנניא) (ברבי חנינא), אפילו כ'ייבדא דבוסילתא לא הוה בהו – לא
היתה בהם אפילו שריטה קלה של הקות דם, כיון שלא היתה בהם
שום חולשה, ולא הוצרכו להקות דם.
מבררת הגמרא: **מאי ואשר כח בהם לעמוד בהיכל המלך**, וכי איזה
כח צריך כדי לעמוד בהיכל המלך. משיבה הגמרא: **אמר רבי חמא**
ברבי חנינא, **מלמד שכתבו בהיכל המלך היו אוניסין את עצמן**
להזכיר מן השחוקים ומן השיחה הבטילה, ומן השינה, ומעמידין על
עצמן בשעה שנגזרין להקדישם, והיו נזהרים בכל זה מפני אימת
מלכותו.
הגמרא דנה האם חנניה מישאל ועזריה היו משבט יהודה. נאמר
בפסוק: **ויהי בהם ויילדים שהביא אשפנז רב הסריסים**
לנבוכדנצר **מבני יהודה דניאל חנניה מישאל ועזריה** (שם א ו), **אמר**
רבי (אליעזר) ואליעזר, כיון – כל הארבעה המנויים בפסוק, **דניאל**
חנניה מישאל ועזריה, מבני יהודה הם, וכלולים בלשון 'מבני
יהודה' שאמר הפסוק, וכדרשת הגמרא לעיל לגבי שש השערים,
שעתידיים לצאת מרות ששה גנים שמתברכו בשש ברכות,
וארבעה מהם אלו דניאל חנניה מישאל ועזריה. **ורבי שמואל בר**
נחמני נחלק ואמר, רק דניאל הוא בכלל האמור ויהי בהם מבני
יהודה, אבל חנניה מישאל ועזריה היו משאר שבטים, והוא חולק על
דרשה זו של 'שש השערים'.
הגמרא דורשת את הפסוקים שנאמרו לגבי דניאל חנניה מישאל
ועזריה: נאמר בפסוק שאמר ישעיהו הנביא לחזקיהו המלך **שענש**
על כך שהראה את כל
אוצרותיו לשליחי מלך בבל, וכך אמר לו (ישעיה לט יז) **הנה ימים**
באים ונשא כל אשר בביתך ואשר אצרך אבתיך עד היום הזה בכל
לא יותר דבר אמר ה, ומכניף אשר יצאו נשים והיו פגויים לעבודת
סריסים בהיכל מלך בבל, והכוונה בזה לדניאל חנניה מישאל
ועזריה.
מבררת הגמרא: **מאי 'סריסים'**, מביאה הגמרא מחלוקת: **רב אמר,**
שהיו **סריסים** **מפש** שאינם יכולים להוליל, שכן דרך המלכים
לסרס את משרתיהם כדי שלא יסאו נשים והיו פגויים לעבודת
המלך. **ורבי חנינא אמר, שנסקתהם עבודה זרה בימים** – שנועד
לכל שאין בעבודה זרה ממש, והרי היא כסריס שאינו עושה
פירות, והיה זה בשעה שהקים נבוכדנצר את הצלם הגדול, והם
לא השתחוו לו, והיצלם הקדוש ברוך הוא מכבשן האש ונפל
הצלם על פניו, כמבואר לעיל (צב).

אלא מה תאמר, שנתן לה שש סמין של שעורים, הרי גם זה לא
יתכן, וכי דרקה של אשה ליטול שש סמין, שהוא משא כבד. השיב
רבי תנחום: **אלא באמת נתן לה שש גרעינים ממש, ורמן [רמן] לה**
בוה, שעתידין ששה גנים לצאת ממנה, שמתבררין כל אחד מהם
בשש [שש] ברכות ומעלות טובות שהיו בו ואלו הן ששת הבנים,
דוד המלך, ומלך המשיח, דניאל, חנניה, מישאל ועזריה.
המפרשת הגמרא באילו שש ברכות התברך כל אחד מהם: **דוד**
התברך בשש ברכות, דכתיב כשהפשו עבדי שאל נער
שינגן לפני שאל כדי שתסור מעליו הרוח הרעה ששרתה עליו,
ויען אחד מהנערים ואמר הנה ראיתי בן לישי בית חלמי, יודע נגן,
ונבחר חיל, ואיש מלחמה, ונבון דבר, ואיש תואר ושתואר פניו יפה,
וה' עמו' [ג' (שמואל א' טו יח)], מבארת הגמרא את הברכות שנאמרו
בפסוק זה: **ואמר רב יהודה, אמר רב, כל הפסוק הזה לא אמרו דואג**
האדומי, שהוא אחד מהנערים האמור בפסוק, אלא בלשון רע –
שהתכוין לשבח את דוד כדי שיקנא בו שאל ויהרגנו, וכך הוא
פירוש הפסוק, 'יודע נגן, שיועד (לישאל) [לשואל] כהגון, נבחר
חיל, שיועד להשיב. איש מלחמה, שיועד לישא וליתן במלחמה
של תורה, כלומר להתווכח בתלמוד. איש תואר שמראה פנים
בולכה ונבון דבר שמבין דבר מתוך דבר) [ונבון דבר, שמבין דבר
מתוך דבר. איש תואר, שמראה פנים בהלכה – שמביא ראיה
לדבריו]. 'וה' עמו', שהלכה כמותו בכל מקום – בין דיניי ממונות,
בין באיטורים ובין בשאר הלכות.
אומרת הגמרא: **כבכולו** – כשאמר דואג לשאל את כל חמשת
השבחים הראשונים של דוד, **אמר להו שאל לעבדיו, אף יהונתן**
בני במוה, כיון דאמר ליה דואג [וה' עמו], שהלכה כמותו בכל
מקום, שזה הוא מילתא דבדידיה נמי לא הוה ביה – דבר שבשאל
עצמו גם כן לא היה, חלש דעתיה ואינא ביה – חלשה דעתו של
שאל, והתקנא בדוד. מבארת הגמרא מניין שבשאל לא היתה
מעלה זו: דבשאל בתיב (שמואל א' יד מז) 'ובכל אשר יפנה ירשיע,
והיינו שזה היה היתר ההלכה כמותו, וכדור בתיב ובכל אשר יפנה
יצליח, שהיתה הלכה כמותו בכל מקום.
הגמרא מבררת מנין שדואג הוא שאמר לשאל את שבחיו של
דוד. שואלת הגמרא: **מנלן דדואג הוה – מנין שאחד הנערים**
שסיפר את מעלות דוד לפני שאל היה דואג האדומי. משיבה
הגמרא: בתיב חמא ויען אחד מהנערים, והמשמעות היא שהוא
המיוחד לטובה בשנערים, ובתיב חמא כשברח דוד מפני שאל לנוב
עיר הכהנים, ושם איש מעבדי שאל ביום ההוא נעצר לפני ה,
ושם דואג האדומי, אביר הרועים, אשר לישראל' (שמואל א' כא ח),
ונעצר לפני ה' היינו שערצ את עצמו לפני אהל מועד שהיה בנוב
כדי לעסוק הרבה בתורה, ואביר הרועים' היינו שהיה אב בית דין,
וכיון שקרוי הוא 'אביר הרועים' היינו הגדול שבהם, יש לנו לתלמוד
שהוא 'המיוחד בנערים' שאמר את שבחי דוד לפני שאל.
הגמרא ממשיכה לברר את שש הברכות שנאמרו על ששת
צאצאי רות המואביה: **משיח התברך בשש ברכות, דכתיב בנבואת**
ישעיה כשהתנבא על המשיח (ישעיה א יא) **וידעא חטר מגזע ישי**
ונצר משרשיו יפרה, ונחה עליו רוח ה, רוח חכמה ובינה, רוח עצה
ונבונה, רוח דעת ויראת ה' וגו', כלומר, בכך שתנוח עליו רוח ה'
יהיו בו שש מעלות, חכמה, בינה, עצה, גבורה, דעת ויראת ה'.
הגמרא דורשת פסוק נוסף שנאמר על המשיח: **ובתיב, (שם יא א)**
והירחו בקראת ה, אמר רבי אלכסנדר, לשון 'והירחו' שבפסוק זה
נדרשת מלשון ריחיים, מלמד שהשמיני הקדוש ברוך הוא למשיח
מצות ופזרין ריחים, בריחיים שהן כבודות ביותר. רבא אמר, פסוק זה
מלמד על מלך המשיח דמורח ודאין – שיהיה מריח ודן, כלומר
יוכל לדון דיני תורה וידע לפי הריח מי חייב ומי פטור. דכתיב
בנבואה זו (שם יא גיד), 'והירחו בקראת ה, ולא למראה עיניו יפוט
ולא למשמע אזניו יוכיה, ושפט בצדק דלים והוכיח במישור לעניו
ארי, והיינו אף שלא ידון לפי מראה עינים או שמיעת האוזן, אף
על פי כן יפוט בצדק דלים, כגון על ידי הריח.

מקשה הגמרא: בשלמא למאן דאמר שנסתתרה עבודה זרה בימיהם, היינו דכתבי שבאשר השליכים נבוכדנצר לכבשן האש, וראה שאינם נשרפים (דניאל ג כז) 'ענה ואמר הא אנה חנה וברין ארבעה שרין מהלכין בגוא נורא וחבל לא אייתי בהון' – ענה ואמר נבוכדנצר, הרי אני רואה ארבעה אנשים מותרים ושאנים קשורים) מהלכים בתוך כבשן האש, ואין בהם כל חבלה. אלא למאן דאמר שהיו סריסים ממש, מאי – מהו שנאמר 'וחבל לא אייתי בהון', והרי היתה בהם חבלה זו שהיו סריסים. מתרצת הגמרא: חבלא דנינא – לא היתה בהם חבלה מכח האש, אבל חבלה אחרת, של סירוס, אכן היתה בהם.

ממשיכה הגמרא להקשות: והכתבי (שם ג כז) 'ורתי נור לא עדת בהון' – ואפילו ריח שריפה לא עבר ונכנס בהם, היינו שהאש כלל לא פגעה בהם, ומדוע יש צורך לומר שלא היתה בהם חבלה מחמת האש. מתרצת הגמרא: הוצרך הפסוק לומר שלא היה בהם לא חבלא ולא ריחא – לא חבלה מכח האש, ואף עשן האש לא קרב אליהם ולכל לא היה בהם אפילו ריח של שריפה.

מקשה הגמרא: בשלמא למאן דאמר שנסתתרה עבודה זרה בימיהם, היינו דכתבי בפסוק המדבר בשבחם של דניאל חנניה מישאל ועזריה (ישעיה נז ד) 'כי בה אמר ה' לסריסים אשר ישמרו את שבתותי וגו' ובהיו באשר הפצתי ומחזיקים בבריתי, ולשון 'סריסים' היא שבה להם, שבימיהם התגלה שאין בעבודה זרה ממש. אלא למאן דאמר שהיו סריסים ממש, משמע קרא בגנותא דצדיקין – וכי מספר הפסוק בגנותם של הצדיקים, שהיה בהם מום זה. מתרצת הגמרא: אף למאן דאמר שהיו סריסים ממש, מאי – והא הוה כהו – זה וזה היה בהם, גם שהיו סריסים ממש וגם שנסתרה עבודה זרה בימיהם, ובלשון הפסוק 'כה אמר ה' לסריסים' הכוונה לשבחם, שבימיהם התברר שאין ממש בעבודה זרה.

מקשה הגמרא: בשלמא למאן דאמר שהיו סריסים ממש, היינו דכתבי – זהו מה שנאמר בפסוק ואחריו (שם נז ה) 'ונתתי להם בביתי ובהמותי יד ושם טוב מנגנים ומנגנות שם עולם אתן לו אשר לא יכרת'. כלומר שלא היו להם בנים ובנות לפי שהיו סריסים, ואמר הקדוש ברוך הוא שיתן להם במקדש ובעזרה יד ושם הטובים מבנים ומבנות, אלא למאן דאמר שנסתתרה עבודה זרה בימיהם, אך לא היו סריסים ממש, מאי 'טוב מנגנים ומנגנות' והרי היו ראויים ללדת בנים ובנות ממש, ולא הוצרכו לנחמה זו. מתרצת הגמרא: אמר רב נחמן בר יצחק, כוונת הפסוק שיתן להם ה' יד ושם, שיהיה טוב להם מנגנים שהיו להם בן ובת, כלומר, אף שלא היו סריסים אלא ילדו בנים, מכל מקום אותם בנים כבר מתו, והבטיחם ה' שיתן להם יד ושם טוב מאותם בנים. הגמרא מבררת את המשך הפסוק. מבררת הגמרא: מאי 'שם עולם'

אתן לו אשר לא יכרת, כלומר, משמעות הלשון 'לו' היא שיתן 'שם עולם' רק לאחד מהם, ולמי כוונת הפסוק. משיבה הגמרא, אמר רבי תנחום, דרש בר קפרא בצפורי, פסוק זה נאמר על דניאל, ואותו 'שם עולם' שהובטח לו, זה ספר דניאל, שנקרא על שמו. אגב כך שהוזכר בספר דניאל נקרא על שמו, מבררת הגמרא את טעם שמו של ספר עזרא. שואלת הגמרא: מכדי – והרי כל מילי דעזרא – רוב הדברים שבספר עזרא, נכתבו בן חכליה אמריהו – אמר, ואם כן קשה, נחמתי בן חכליה, מאי טעמא לא אייתי סופרא על שמיה – מה הטעם שלא נקרא הספר על שמו. משיבה הגמרא: אמר רבי ירמיה בר אבא, מפני שנחמיה החזיק מוכה לעצמו, שנאמר (נחמיה ה יט) 'וכרה לי אלהי למוכה כל אשר עשיתי על העם הזה', וכיון שהחזיק טובה לעצמו נענש שלא יקרא ספר עזרא על שמו. מקשה הגמרא: והרי דוד המלך נמי מימר אמר – גם כן אמר לשון מעין זו, שנאמר (תהלים קד י) 'וכרתי ה' ברצון עמך פקדני בישועתך', ומסתבר שהיתה כוונתו שיזכרו ה' לטובה בזכות מעשיו הטובים. מתרצת הגמרא: דוד, רחמי הוא דקבעי – ביקש מהקדוש ברוך הוא שיזכרו לטובה בתוך עם ישראל מכח רחמי ה', ולא מחמת זכויותיו, אך נחמיה ביקש שיזכרוהו ה' לטובה מחמת זכויותיו. הגמרא מביאה טעם אחר לכך שנענש נחמיה: רב יוסף אמר, באמת לא נענש נחמיה על אמירת פסוק זה, שהרי אף דוד אמר כן, ואין בזה משום החזקת טובה לעצמו, אלא נענש מפני שסיפר בגנותן של ראשונים, שנאמר (נחמיה ה טו) 'הפחות והשרים הראשונים אשר לפני הכבדיו על העם ויקחו מהם בלחם ויין (אחר) כספן שקלים ארבעים וגו' גם נעריהם שקלטו על השן ואני לא עשיתי כן מפני יראת אלהים'. וכיון שאמר לשון 'הפחות הראשונים' כלל בזה את כל אותם ששלטו לפניו, ונמצא שאף על דניאל שהיה גדול מןו סיפר, שאף הוא היה לפניו, והשתמע מדבריו שאף הוא היה מכביד על העם. מבררת הגמרא: ונזיל דניאל גדול מןו – מנחמיה. משיבה הגמרא: דכתבי בספר דניאל (י) 'וראיתי אני דניאל לבדי את המראה והאנשים אשר היו עמי לא ראו את המראה אבל הדרה גדולה נפלה עליהם ויגברו בהחבא', דורשת הגמרא: נאמר 'והאנשים אשר היו עמי לא ראו את המראה', ויש לברר, מאן נינהו – מי הם אותם אנשים, ואמר רבי ירמיה, ואיתמא – ויש אומרים שאמר זאת רבי חיאי בר אבא, זה – אלו הם חני, וכרה ומלאכי, ומוכח מהפסוק שדניאל היה עדיף מחגי זכריה ומלאכי שהיו נביאים, כל שכן שהיה גדול מנחמיה שלא היה נביא.